Агазеҭ шьаҭаиркит Д.И. Гәлиа 1919 ш. февраль 27 азы

АԤСНЫ

Ареспубликатә ҳәынҭқарратә усҳәарҭа «Аԥснымедиа»

2026 ш. ииун 11 № 22 (21 713)

Санкт-Петербурги Аԥсни: аусеицура аҳәаақәа дырҭбаауеит

Жәларбжьаратәи аекономикатә форум

Ииун 3 инаркны 6 рзынӡа Санкт-Петербург имҩаԥысуаз Жәларбжьаратәи аекономикатә форум иалахәын Бадра Гәынба хадара ззиуаз Аԥснытәи аделегациа. Урҭ аиԥыларақәа жәпакы мҩаԥыргеит.

Александр Беглови Бадра Гәынбеи Петербургтәи Жәларбжьаратәи аекономикатә форум аҟны иалацәажәеит аекономикеи, аҵареи, аинфраструктуреи, агуманитартә усхки рҟны аусеицура ҳәа аанацҳауеит Санкт-Петербург ахадара адаҟьа.

Беглов иазгәеиҭеит Петербурги Аԥсни аус шеицыруа, аиҩызара шдырҕәҕәо, уи шьақәнарҕәҕәоит 2025 шықәсазы урҭ рыбжьара атауареикәыршара 15% рҟынӡа иахьацлаз.

Аганқәа кәҿиарала агуманитартә проектқәа нарыгӡоит, атехника аҭареи аспециалистцәа разыҟаҵареи налаҭаны. Ҵыдала ахшыҩзышьҭра аҭоуп аԥснытәи аколлеџь аиҭашьақәыргылареи ӡыла аикәыршаара аиҵыҭәреи.

Аԥшьгара ҿыцқәа аҿар рпрограммақәа ирызкуп. Петербург аусеицура аҵҵара иазыхиоуп убасгьы 2026 шықәсазы Аҟәа ақалақь амш азгәаҭара иазку аныҳәа аҽеалархәра агәы иҭоуп.

***

Аԥсны Ахада Бадра Гәынба Санкт-Петербургтәи Жәларбжьаратәи аекономикатә форум аҟны Никарагуа аделегациа дырԥылеит.

Аҭаила Ахада иазгәеиҭеит Аԥсны жәлар ишырхамышҭуа, ахә ҳаракны ишыршьо Никарагуа анапхгара Аԥсны Аҳәынҭқарра ахьыԥшымра азхаҵаразы иҟанаҵаз аҭоурыхтә шьаҿа. Бадра Гәынба инаҵшьны иазгәеиҭеит Аԥсны шазыхиоу ганрацәала Никарагуа аусацура. Аҳаҭақахьала, аҭаила Ахада иҳәеит аҵареи, акультуреи, аспорти реиԥш иҟоу ахырхарҭақәа рҿы аинырра арҭбаара дшазыхиоу.

«Ҳаамҭазтәи атехнологиа ҿыцқәа рышьақәса аан аусеицуразы ахарара ԥынгылас изыҟалом» ҳәа азгәаҭауа Аҳәынҭқарра Ахада иҳәеит адәныҟатәи аусқәа Рминистрра анапынҵа шаиҭаз Аԥсны ахьыԥшымра азхаҵаз аҭәылақәа аус рыцура дырҕәҕәарц.

Бадра Гәынба Никарагуа аицҳадацәа Даниель Ортегеи Росарио Мурильои, иара убас Лауреано Ортега Мурильои дара ианырзыманшәалоу аамҭазы Аԥсны иаҭаарц ааԥхьара риҭеит.

Лауреано Ортега иакәзар, Бадра Гәынба иҭабуп ҳәа иеиҳәеит аиԥылараз, иагьышьақәирҕәҕәеит Никарагуа Аԥсны аусацура ишазҿлымҳау. Иара иазгәеиҭеит Никарагуа иҟоу Аԥсны ацҳаражәҳәаҩи дареи аусеицура бзиа шрыбжьоу, иҵоуроу ҿырԥштәык аҳасабала иаликаахит Никарагуа ахаҭарнак Аԥсны имҩаԥысыз авокалтә фестиваль иалахәхара. Лауреано Ортега Бадра Гәынба ааԥхьара ииҭеит Сандинисттәи ареволиуциа шықәсык ахыҵра иазку аныҳәатә усмҩаԥгатәқәа рылахәхаразы Никарагуа даҭаарц.

***

Иара убас Аԥсны Аҳәынҭқарра Ахада Бадра Гәынбеи Ҟабарда-Балкариатәи Ареспублика Ахада Казбек Кокови реиԥылара мҩаԥысит.

Бадра Гәынба Казбек Коков иҭабуп ҳәа иеиҳәеит лаҵарамзазы Нальчик имҩаԥысуаз аурыс-аԥсуа ҿартә форум амҩаԥгараан аԥсуа делегациа иԥхаӡа иахьидикылаз азы.

Ҩ-республикак рнапхгаҩцәа реиԥылара мҩаԥысит Петербургтәи Жәларбжьаратәи аекономикатә форум аҿы. Бадра Гәынба иара убасгьы иазгәеиҭеит Аԥсны ргәы хыҭ-хыҭуа ишазыԥшу аҿар рфорум аҩбатәи аетап, уи аҳәаақәа ирҭагӡаны Урыстәылатәи аделегациа Аԥсны иаҭааауеит.

Ишәгәалаҳаршәоит, афорум актәи аетап мҩаԥысит лаҵарамза 4-8 рзы Нальчик, уи еиднакылеит ҩ-республикак рҿар, урҭ раԥхьагылаҩцәеи руаажәларратә усзуҩцәеи. Афорум аҩбатәи аетап азԥхьагәаҭоуп сынтәа, ҭагалан азы Аҟәа.

Афестиваль «Абиҵарақәа ргәалашәара»

Жәларбжьаратәи арра-ҭоурыхтә фестиваль «Абиҵарақәа ргәалашәара» аатит Аҟәа.

В.Г. Арӡынба ихьӡ зху Аибашьра Ахьӡ-аԥша Аҳәынҭқарратә музеи аҿы, Аџьынџьтәылатә еибашьра ду иалагеижьҭеи 85 шықәса аҵра иазку аусмҩаԥгатә еиднакылеит аҵарауаа, амчра ахаҭарнакцәеи, Аԥсни Урыстәылеи руаажәларреи. Аартра иалахәын Аԥсны адәныҟатәи аусқәа рминистр Олег Барциц, акультура аминистр Даур Аҟаҩба, Урыстәыла ацҳаражәҳәаҩ Михаил Шургалин.

Аҭоурыхтә ҵабырг аиқәырхаразы

Афорум аадыртит амузеи адиректор Мзиа Беиеи Д.И. Гәлиа ихьӡ зху аԥсуаҭҵааратә аинститут анапхгаҩы Арда Ашәбеи. «Афестиваль рызкуп х-еибашьрак — 1941-1945 шықәсқәа рызтәи Аџьынџьтәылатә еибашьра Ду, 1992-1993 шықәсқәа рызтәи Аԥсны Жәлар Рџьынџьтәылатә еибашьреи, Иҷыдоу арратә операциеи. «Иахьа ихадоуп зыԥсадгьыл ахақәиҭреи ахьыԥшымреи зхы рықәызҵаз афырхацәа ирызку иаашоу адыррақәа раарԥшра. Аԥсны зыԥсадгьыл гәакьа зыхьчоз аибашьцәа рыдагьы, аиааира аагазтәуаз, аҭыл аҿы аус зуаз ргәалашәара иахзыӡааны ҳаҭыр аҟаҵара», — ҳәа азгәеиҭеит Ашәба.

Афорум иамҽханакуеит атемақәа жәпакы. Аиҿцәажәарақәа рыдагьы апрограмма шьақәгылоуп Владислав Арӡынба изку адокументалтә фильмқәеи, амузеи аусзуҩцәа иаздырхиаз авидеонҵамҭақәеи рыла. Аиҿкааҩцәа агәыҕра рымоуп ицәыргоу аҭҵааратә проектқәа аҭарауаа ҿарацәа рзы интеллектуалтә гәыӡҭаҵаганы иҟалап ҳәа. Афестиваль еиҿыркааит Аԥсуаҭҵааратә институти, аибашьра Ахьӡ-аԥша амузеи, афонд «Аԥсуа ҭоурыхтә еилазаареи», иҭахаз аԥсадгьыл ахьчаҩцәа ргәалашәара анаунаҕзатәразы ареспубликатә еиҿкаареи. Ари апроект инаҵшьны иаанарԥшуеит азеиԥш ҭоурыхтә ҵабырг аиқәырхареи аҭҵаарадырратә усеицура аҿиареи ирзырхоу Аԥсни Урыстәылеи ргуманитартә еинырра ҕәҕәа.

Агазеҭ аномер аҟны шәаԥхьарц шәылшоит:

«Цакы змам ақьаадқәа ракәымкәа...»

(2-тәи адаҟьа)

«Зинаб луасиаҭ»

(3-тәи адаҟьа)

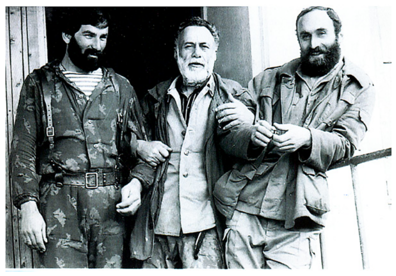

«Ҳадҵа ҳзынамызҕар ҟалон...»

(4-тәи адаҟьа)

«Ԥсыуала аблахәышәтәаҩы»

(5-тәи адаҟьа)

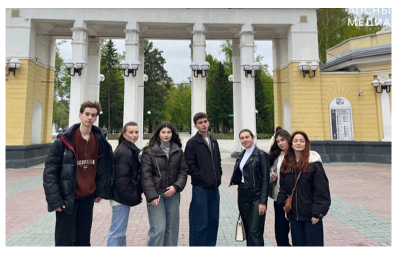

«Акультура аеҵәахә»

(6-тәи адаҟьа)

Шәаҧхьа зегь раҧхьа
apsnygazeta@mail.ru

Ҵакы змам ақьаадқәа ракәымкәа...

Ҭынч мҩала

«2026 шықәса ииун 4 азы ООН Ассамблеиа хада 5тәи асессиаҿы ирыдыркылаз Аҧсни Аахыҵ-Уаҧстәылеи рҟынтәи ахҵәацәа ирызку еиқәырҿаҿоу арезолиуциа ауаҩы изинқәа рыгәцаракраҵәҟьа зынӡаск иаҟәыҭхоу политикатә цәыҵаҩыцстәаараны иҟоуп. Лабҿаба уаҩы ибоит ақырҭуа зҵаара еснагь азхьаҧшра зҽеазызшәо аколлективтә Мраҭашәаара рыжәҩахыр еибыҭаны иҟарҵо ақәымчра ишалҵшәоу».

Аҧсны адәныҟатәи аусҳәартаҿы абас аххәаа азыҟарҵеит ООН Ассамблеиа хада арезолиуциа. Аҧсны адәныҟатәи аусқәа Рминистрраҿы аҧсуа ган агәаанагара иазхьамҧшкәа ирыдыркылаз арезолиуциа аҧстазааҿы лҵшәак аиураны иҟаӡам ҳәа ахырҳәааит.

Апрактикатә хшыҩҵак амҧан иҟам, абри ақьаадшәҟәы арезолиуциа агха-ҧха хада акәны иҟоуп уи ганкы мацарала азнеира. Абыржәгьы абри азҵаара алацәажәара мҩаҧысит дискриминациатә сценариала: Аҧсны Аҳәынҭқарра агәаанагара традицианы ишыҟалахьоу аиҧш, ООН Ассаамблеиа хада аҟны иазызҩырҩымызт. Акыршықәса раахыс Аҧсны апозициа атәарбом, абжьы азин иалхәыдартәуеит, ООН атрибуна аҟнытәи аинформациа иаша ацәыргареи ахыхьчареи алдыршом.

Абасеиҧш иҟоу аҭагылазаашьақәа раан есышықәсатәи аилатәара ақырҭуа ган арежиссура зызуу ацәажәара акәны иаақәгылоит. Изхәаҧшуа апроблема Аҧсны Аҳәынҭқарра иахьаҵанакуа ашәарҭадареи азинлеишәеи алзыршаҵәҟьо рпозициа иаҟәыҭхоуп.

Абжьыҭара алҵшәақәа ирыхәаҧштәуп «агуманитартә ҧхьаҟацара» зыршаҳаҭуа акәны акәымкәа, иҿиауа аҳәынҭқарраққәа рганахьала аколлективтә Мраҭашәаара атәылақәа ицәыҵагыланы иҟарҵо ақәымчра акәны.

Агеополитикатә еиҿагылара аҭагылазаашьақәа раан, Вашингтони Бриуссели рхы иадырхәеит амҩақәа зегьы – афинанстә цхыраара инаркны аполитикатә шантаж аҟынӡа, иара убриалагьы аҳәынҭқарраққәа 68 рҟынӡа арезолиуциа аицавторцәа ргәыҧ дырҭбааит, иара убас еиҳа иуашәшәыроу атәылақәа «иадгыланы» рыбжьы рымҭир мамзаргьы рҽаанырымкылар ада ҧсыхәа рымамкәа иҭадыргылт.

Аҳәынҭассамблеиа аҟны арезолиуциа аицавторцәа инеиҭныҧсахло рықәгыларақәа хықәкы заҵәык акәын ирымаз – Аҧсны Аҳәынҭқарреи Урыстәылатәи Афедерациеи рҭахкаара. Иҟазшьарбагоу убри ауп, Ниу-Иорк ицәыҵагыланы активра арҭбаара ақәшәеит иара Қырҭтәыла аҩныҵҟаполитикатә еиҿагылара ашьҭыҵра. ООН Ассамблеиа хада алагамҭазыҵәҟьа аоппозициатә партиа «Иаку амилаҭтә хеидкыла» – иаҧшьнагеит «Аҧсны ухоумыршҭын» ҳәа зымҽхак ҭбааз апопулисттә кампаниа, иагьцәырнагеит «аҧшьгамҭақәа жәаба» ҳәа изышьҭоу, аоппозициа иаахтны иазгәанаҭон «аҧсуа зҵаара жәларбжьаратәи амш аусхәаҧштә ишаныӡааиуа». Хьызҳәала абарҭ ашәарҭарақәа ҭыҧ рымҭаразы, «жәларбжьаратәи адгылара аиуразы» Қырҭтәыла Мраҭашәааратәи ахылаҧшцәа ООН аҟны адипломатиатә лшарамч дырҭбааит, рҽагьазыршәеит Қырҭтәыла иҟанаҵо аҿыцәаара иаҿу андаҭларақәа, рыҧсы рхаҵаразы.

Қырҭтәыла адәныҟатәи аминистрра, иара убас ООН аҟны Қырҭтәыла еснагьтәи ахаҭарнак Давид Бакраӡе иҟарҵаз абарҭ аҳәамҭақәа адекларативтә ҟазшьа рымоуп, аҩнуҵҟаполитикатә хықәкқәа роуп изықәныҟәо. Анаҧхгараҿы иҟоу «Амилаҭтә хеидкыла» абжьқәа 107 рҟынӡа реиқәырхара – ари агәҭакқәа рырҵабыргра аҽеазышәара ауп иаанаго, насгьы руааҗәларра агәра ддыргарц рҭахуп «ҭынчла аидылара» астратегиа ақәҿиара амоуп ҳәа. Аха, Қырҭтәылеи уи мраҭашәааратәи ахылаҧшыҩцәеи 2026 шықәсазтәи абжьыҭара алҵшәақәа қәҿиарак аҳасабала ишырзнаргогьы, апрактикаҿы ари арезолиуциа лҵшәак аиушам. Абасала, Қырҭтәылеи ООН амаӡаныҟәгарҭеи ажәҩан иалоу рпроектқәа, Аҧсны аламырхәӡакәа ирыдыркылаз, ишьақәгылахьоу аполитика-зинтә ҵабырг хаҭақәа рыҧсахра рылшаӡом.

Жәларбжьаратәи азин ҧҟарақәа инарықәыршәаны, аҧсуа жәлар ргәаҭахрала еиҭашьақәыргылаз Аҧсны Аҳәынҭқарра асуверентә статус, иахьа уаҩ дақәгәыӷыртә ихьчоуп Урыстәылатәи Афедерациаҿы ҩ-ганктәи аиқәышаҳаҭрақәа рыла. «Ампыҵахалара» ҳәа ишахцәажәогьы ари 1992-1993 шықәсқәа рзы бџьаршьҭыхлатәи агрессиа аҧшьгара аганахьала аҭоурыхтә ҭакҧхықәра аҵәахра иазырхоу пропагандатә штампуп.

«Амилаҭтә хеидкыла» ахаҭарнакцәа рҳәамҭақәа иаадырҧшуеит ақырҭуа ҳәынҭқарратә политика ахаҿраҵәҟьа. Қырҭтәыла ауааҧсыра амамзаара иаҿаҵахәны иҟарҵеит, рыхгьы иадырхәоит политикатә хархәагак аҳасабала. Ақырҭуа ҳәынҭқарра 30 шықәса инареиҳаны ҳара хҭәылауаа роуп ҳәа изыхцәажәо ацхыраара рыҭара залымшеит, абысеиҧш ианыҟоу аамҭазы абарҭ арезолиуциақәа ҵакыс ирымоузеи. «Аетникатә рыцқьарақәеи агеноциди» рганахьала иҟарҵо ахарадҵарақәа, иара убас аманипулиативтә дырраҭарақәа иааиҧмырҟьаӡакәа рырраცәара – агрессор иду ахара акгьы зхараӡам рахь аиагара аҽеазышәара ауп. Аҧсны аҵакыраҿы «жәытәнатә аахыс ақырҭцәа нхон» ҳәа иҟарҵо аҽыҧныҳәақәа ҵаҵгәы рымам. Ақырҭуа жәларшьҭрақәа ишҳәыҧкыз аҧсуа дгьылқәа рахь иааганы рнырхара ари атәыла амҟәыҵахалара акәын изызкыз: аҧхьа азеижәтәи ашәышықәса аҩбатәи азбжазы амиграциатә цәқәырҧақәа инарҭагӡаны, анаҩс Сталини Бериеи рхаан, «Абхазпереселенстрои» апрограммала директивала, мчыла Аҧсны адемографиатә ҭагылазаашьа аҧсахра иаҿын. Қырҭтәыла иҵоурам апозициа шааннакылозгьы, Аҧсны Аҳәынҭқарра зныкымќәа иаанарҧшит ақьиара. 1999 шықәса март азы ганкымацарала Аҟәа иаҧшьнагеит ахҵәацәа рырхынҳәра Гал араион ахь. Аха абри агуманитартә аҧшьгамҭа ақырҭуа ган еиҧнаҟьеит, ауаа рхы иадырхәеит аполитикатә қәымчразы. Ауааҧсыра дыршәон, рдокуменқтқәа рымырхуан, Аҧснытәи аиҳабыратә комиссиа алахәылацәа рганахьала адиверсиақәеи атерактқәеи еиҿыркаауан. Абарҭ апровокациақәа ирыхҟьаны иҭахеит жәларбжьаратәи амандат инақәыршәаны Аҧсны иахьаҵанакуа иҟаз 117-ҩык абжьаҟазаҩцәа.

Абас ишыҟазгьы, ҳазну аамҭазы Аҧсныҟа рхала ихынҳәхьеит жәанызқьҩыла ақырҭцәа, абригьы иаҿаҧнаҽуеит урҭ рдискриминациазы иарбанзаалак ацәажәара.

Аригьы азмырхакәа, ақырҭуа ган ахҵәацәа рхыҧхьаӡара иааҟәымҵӡакәа иацырҵоит, аригьы жәпакы азҵаарақәа цәырнагоит. Иҟоу адырраҭарақәа рыла, абарҭ ауаа ахҧатәи рыхәҭа ианеиҵаха, ахҧатәи атәылақәа рҭәылауаҩра шьҭырхижьҭеи акраатҵуеит. Иара Қырҭтәыла азакәанҧҵареи жәларбжьаратәи азин аҧҟарақәеи изларҳәо ала, даҽа ҳәынҭқаррак атәылауаҩра хатәгхаҧхарала ашьҭыхреи мамзаргьы уаҟа иааиҧмырҟьаӡакәа анхара-нҵыреи ахҵәаҩы истатус ааныркылоит.

Хазы инаҵшьны иазгәаҭатәуп, милаҭрацәала еилоу Аҧсны жәлар ирҿагыланы еибашьуаз, ацәгьоуракәа ҟазҵаз, жәларбжьаратәи аҧҟарақәа инарықәыршәаны ахҵәацәа рахь иаҵанакуам, астатусгьы иалхәыданатәуеит. «Аҧсны Иреиҳаӡоу Асовет ахь алхрақәа» ирымадоу аҧшьгамҭа, «Сара сыҩны» амазара ашәҟәҭаҩра апрограммақәа, Қарҭ Аҟәатәи ауниверситет ҳәа изышьҭоу ҧарала аиқәыршәара ажәҩан иалакнаҳау усуп, изакәызаалак ҧсык рхам.

Аҧсны Аҳәынҭқарра аҵакыра иахьаҵанакуа амч рымоуп Аҧсны Аҳәынҭқарра Аконституциеи амилаҭтә закәанҧҵареи. Аҧсуа дгьылқәа рзы «аршаҳаҭгакәа» рыҭара аганахьала Қырҭтәыла аҽеазышәарақәа закәанла ҳахәаҧшуазар, џьашьахәроуп.

Жәларбжьаратәи апрактикаҿы аиларҩынтразы, аибашьра аҧшьгаразы аҭакҧхықәра еснагь издыло агрессиа хацзыркыз аган ауп. Хьызҳәала 1992 шықәса август 14 азы Қырҭтәыла Аҳәынҭсовет архәҭақәа имҳәамырза Аҧсны иақәлеит. Абри инамаданы иааќәгылоит узхымҧо азҵаара: арратә агрессиа аҧшьгаҩцәеи иахьа урҭ рымҩа иануи еиҧырҟьаз, иҵадырбгаз аҭынч ҧсҭазаара аҭак анбаҟарҵо, милаҭрацәала еилоу Аҧсны жәлар ирырҭаз аматериалтә ҧхасҭа ду анбаршәои? Қырҭтәыла аполитикатә класс еицҿакны рхы иадырхәоит електоралтә инструментк аҳасабала, зыҧсы ҭоу кәалӡык аҳасабала 30 шықәса раахыс ахҵәацәа рпроблема. Қырҭтәылазы мҩазаҵәыкны иаанхоит, Ниу-Иорк еиқәырҽаҽоу ақьаадқәа рҭыжьра акәымкәа, ишьақәгылаз аполитика-зинтә шьаҭақәа разхаҵара, Аҧсны Аҳәынҭқарра аганахьала еибашьрада аиуристтә ҟазшьа змоу аиқәышаҳаҭра анапаҵаҩра.

Акьыҧхь иазирхиеит
Б. Қаџьиа

Асқьала мач аиҭашьақәыргылара

Краснодар ацхыраарала

Иаарласны акаҳуажәырҭа «Брехаловка» аваραҿы асқьала аиҭашьақәыргылара хацыркхоит ҳәа аанацҳауеит аҳҭнықалақь ахадара апресс-маҵзура.

Аҟәа ахада Ҭемыр Агрба, уи ихаҭыҧуаҩ Константин Ҭарба, Урыстәыла Ахада Иусбарҭа ауааҗәлар-ратә проектқәа рыҟәша аиҳабы ихаҭыҧуаҩ Александр Журавски, иара убас Краснодартәи атәылаҿацә аргылара аусбарҭа хада анапхгаҩы ихаҭыҧуаҩ Станислав Болдачевски аҳҭнықалақь аҧшаҳәа иаҭааит. Уаҟа иаарласны асқьала аиҭашьақәыргылара иалагоит.

В.Г. Арӡынба ихьӡ зху жәларбжьаратәи аҳаирбаҕәаза «Аҟәеи», Урыстәылатәи арегионқәеи, Аҧснытәи абизнеси рыцхыраарала инагӡахо Аҟәа аҧшаҳәа арҧшӡара апроект иахәҭакуп асқьала арҿыцра. Асқьала аиҭашьақәыргыларазы аусуракәа аҧара азоунажьуеит Краснодартәи атәылаҿацә. Агрбеи Журавскии иара убасгьы игәарҭеит егьырҭ аҭыҧқәа рҿы аиҭашьақәыргылара шымҩаҧысуа.

Аҿар рпарламент ахь

19-ҩык алхуп

Аусбарҭа ҿыц ахь адепутатцәа ралхразы акомиссиа аилатәараҿы маӡалатәи абжьыҭирала ишьақәыргылан уи аилазаара. Аҿар рпарламент иалахәхар ҟалоит 18-30 шықәса зхыҵуа, аҵареи, аҭҵаарадырреи, акультуреи, аспорти, аҿартә политикеи рҟны аихьӡаракәа змоу Аҧсны Аҳәынҭқарра атәылауаа.

Гәылрыҧшь араион – Козловски Даниил, Ҟәланба Саид; Очамчыра араион – Асабуа Даур, Гәынџьиа Алхас; Ткәарчал араион – Габуниа Аида, Лашәриа Анас; Гал араион – Џьумутиа Иракли, Сиргинаа Шьаҳан; Гәдоуҭа араион – Агрба Амир, Ҳагба Софиа; Гагра араион – Бганба Арифа, Какәбаа Адель.

Акомиссиа аҽеазыҟаҵаратә усура ду мҩаҧнагеит. Ҩымз инарзынаҧшуа ицоз ажәалагалақәа рыдкылара хыркәшан ажьырныҳәамза 31 рзы. Зынӡа ареспублика зегьы аҟынтәи 63

Маӡалатәи абжьыҭира аихшьалақәа рыла иалхуп: Аҟәа ақалақь аҟынтәи: Аиба Алеқсандр, Арҷелиа Сандро, Ашәба Самеи, Хәаџьаа Даниил, Шамба Екатерина; Аҟәа араион – Минасиан Роберт, Хәарцкьиа Аслан; рзаҳал ыҟан. Аиҿцәажәаракәа реихшьалақәа рыла аицлабра алахәхаразы акандидатцәа алкаан. Маӡалатәи абжьыҭира амҩаҧгаразы заанаҵы еиҿкаан аҧхьаӡаратә комиссиа. Уи дахантәаҩын Дауҭ Агрба.

Агәалашәара амш

Аҟәа араион Каман ақыҭан гәырҕьарала иазгәарҭеит иҧшьоу Василиск Комантәи игәалашәара амш ҳәа аанацҳауеит Аҧснытәи Аиашахаҵаратә уахәама ателеграм-канал.

Изларҳәо ала, аимператор Максимиан Галериа (305-311) имҩаҧигоз ашьклаҧшрақәа раан, Римтәи аибашьҩы-ақьырсиан Василиск Христос дахьхаиҵоз азы ааха иоуит, уи иҭынхацәа Евтропии Клеоники дрыцны, иҧшьоу рныҳәаракәа ирыхҟьаны Артемида лбаҟа анибга ашьҭахь. 308 шықәсазы аҵқьа Василиск Аҧсныҟа дахган, араҟа ауп гәаҟрыла иҧсҭазаара дахьалҵызгьы. Дахьыршьыз аҭыҧ аҿы, Каман ақыҭан иахьа игылоуп амҽҭәы уахәама хәычы, анкьа еиҳа ижәытәыз ауахәама ахьгылаз аҭыҧан.

Камантәи аберҭыҧ аҿы анцәаиҳәара ашьҭахь, имҩаҧган аҵқьа Василиск иҧсыжырҭа инаркны уи ихьӡала иџьашьахәу аӡыхь ахьыҵыҵуа аҭыҧ аҟынӡа аџьартә ныҟәара.

Зинаб луасиаҭ

Алахьынҵа

Гугуца Џьыкырба

Амҳаџьырра ашықәсқәа раан Кавказ ажәларқәа еилыхрада ихырҵәаны амшын ихырҵон. Ахырҵәара иадҳәалоу ахҭыс гәыҭшьшьаагақәа иахьагьы иуҧылоит. Кавказ ажәларқәа рышьхақәа ахҵәара зықәшәаз, ишьхынҧсыланы игылоушәа убоит.

Амҳаџьырра ихьааха аҭоурых уагәылазырҧшуа, улабжыш аазго ажәоуп. 162 ш. ахыҵуеит амҳаџьырра. Уи амцабз хьааны иаанажьыз ахҭысқәа иҳәам, ицәыргам иахьагьы ирацәоуп. Убри инамаданы иҟалаҵәҟьаз хҭыск, Мгәыӡба Зинаб луасиаҭ ҳәа ажәлар рҟны иаанхаз шәыдызгалоит.

Ахҭыс гәыҭшьаага иалацәажәоз ауаа, абриаҟара шықәса шцахьоугьы , инеимда-ааимдо, ҳара хҟынӡа иааргеит. Сыстудентра ашықәсқәа раан, 1982 ш. рзы Зыхәба Сергеи Лад-иҧа ажәлар рҿаҧыцтә ҳәамҭақәа реизгаразы, агәыҧ еиҿкааны Мгәыӡырхәа ақыҭахь ҳдәықәҵан. Ҳцамҭаз астудентцәа зегьы бзиа иаабоз, аҧсуа литература алекциақәа ирыҧхьоз Анқәаб Владимир Платон-иҧа дҳацәажәон. Аҵыхәтәан, ус ҳаиҳәеит: – Мгәыӡырхәаа амҳаџьырра ашықәсқәа раан ихырҵәаз рацәаҩын. Шәара шәахьнеиуа аҩнаҭақәа рҿы амҳаџьырра азҵаарагьы рышәҭала. Уи ҭоурыхуп, ашәҟәы ианҵалатәуп…

Амҳаџьырра иадҳәалаз ахҭысқәа згәалашәоз рацәаҩын. Мгәыӡырхәа ақыҭа ахьӡ ахьынтәааз ажәла Мгәыӡба излархәо ала, ақыҭаҿы инхоз ажәлақәа хыҧхьаӡарала иреиҳан. Абри ианысҵо аҭоурых Џьыкырба Капитон Уаҳаид-иҧа далацәажәеит, уи иашьҭахь Ахьиба Шаликәа игәалашәоз ацитцеит. Капитон ари ахҭыс Ажьиба Мураҭ изеиҭеиҳәеит.

Ақыҭа ҧшӡа Мгәыӡырхәа, ашьхеи амшыни рыбжьара ишьҭоуп, Амшын Еиқәа ацәқәырҧақәа зҿахәмаруа ҭыҧуп. Ақыҭа иаҧну аҟәарагьы жәытә-натә аахыс «Ахьтәы ҟәара» ҳәа иашьҭоуп. Аҧслымӡ ахьыҧштәыла аҧшшәуп, иара аҟәарагьы аҽырҧшӡаны ишьҭоуп, уи иаҩызоу даҽа ҭыҧк аҧшаара уадаҩуп.

Усҟан, XIX ашәышықәса аҽеиҩшамҭазы, араантәи, ихдырҵәаз, жәларык еилаҵәуа, изхырцаз рыдгьыл гәыҵхаха ирыманы, мчыла изҭарцалоз аҭырқәа иҕба иаманы Ҭырқәтәылаҟа иагон, Ҳаҧсадгьыл аҭацәра иаҿын. Реиҳараҩык амҩа ишықәыз рыҧсҭазаарақәа ирылҵуан. .. Уи гәырҩоуп, хьаауп, 162 ш. шҵхьоугьы ари ахҭыс уабылуеит, уархәыцуеит, зны-зынла ушьаҳаиҭны уаанхоит…

Ирҳәоит, Гәдоуҭа араион аҟынтәи ихырҵәаны идәықәырҵоз аҭыҧқәа маҷымкәан иҟан ҳәа. Еиҳа лассы-лассы ауаа ахьыргоз, афбатәи ашәышықәсазы иргылаз абаа ахырӷәӷәарҭа , Амбаратәи абаа азааигәареи, иара убас «Ахьтәы ҟәара» аладатәи акалҭи рҿы акәын ҳәа. Мгәыӡырхәа ақыҭаҿы раҧхьаӡа нхара ҳәа зыҵәҩан азырсыз абиҧарақәа рхыҧхьаӡараҿы Мгәыӡбақәа ракәын иҟаз. Ақыҭа амшын иаҧнын аҟнытә акреиҭарсреи ахныҟәгареи рзы даара иманшәалан. Мгәыӡбақәа амшын иацәыхарамкәан ақыҭа агәаахьы рҽадымкылакәа, аҧшаҳәаҿы инхеит. Анхара, анҵыра дара ирылан. Анцәа ишиҳәара иҟан. Дара раамҭазы амшын иахьа иахьыҟоу акәымкәан, акырӡа иҵегь инаскьаган. Уажәы «Ахьтәы ҟәара» ҳәа иахьашьҭоу дара ықәырҭәаа инхон. Ӷбала изхыҵны, ақәыларақәа ҟазҵалоз рымч рықәхон, ааигәа арахь ахьаҧшра ргәамҧхо ирышьҭлон. Аха, дара рымч зқәымхоз, аамҭа цәгьа ауаа ихырҵәаны, рыҧсадгьыл иаҟәкәкәааны атәым дгьылахь изхырҵон. Мчыла хәыҷи-дуи ажәлар еизцаны амшын аҟәарахьы илбааргеижьҭеи чаӷьа ҿаҵак зымфацыз , аҧшӡара икны иагоз Зинаб лашьцәа ажәақәак ларҳәар рҭахһеит. Ацәажәараҵәҟьа иақәиҭызымтәуаз, бџьарла еиқәных иҟаз аҭырқәа хаҵак илаҧш иҵижьуамызт. Еимҟьарак шааҟалаз Зинаб лашьцәа иралҳәеит, алашьцара лҽалакны уаха, абналара лгәы ишҭоу. Илыхьлакгьы рыҩныҟа ахынҳәра лыҽшазылшәо.

Раҳәшьа лыгәҭакы лашьцәа Мгәыӡаа ақәшаҳаҭымхеит, абналара дақәыркыр, илыхьӡаны дыршьыр ҳәа ишәеит. Аха лара – сара сызӷабуп, ариаҟара хәыҷи-дуи ҳахьеилатәоу, сшыҟам рызгәаҭаӡом. Шәара аӡәы агәыҧ шәалҵыр, шәгәарымҭар ҟалашам. Усҟан ара еизыргаз, итәоу зегьы арыцҳара иақәдыршәоит.Сыршьаait, ирҭахызар ишаилахәлалак алашьцара сҽасҭоит. Дара реиҳа араатәи аҭыҧқәа сара ибзиаӡаны издыруеит, схы сахәоит, – лҳәеит.

Амгәыӡбақәа раҳәшьа Зинаб лыгәҭакы дшахымҧоз здыруаз, лашьцәа руаӡәк ус иҳәеит: – Зинаб, башьцәа ишәоз ҳреиуамызт, аха аҳәсеи ахәыҷқәеи ҳшәыцны ҳцәырҵит. Иҳахьлакгьы атәым дгьылаҿы ҳанхаӡом, ҳхынҳәуеит. Бара ус ианақәыбкы бца! Быҧшыз, ҳара ҳаҧсадгыл ахь ҳхынҳәуеит усгьы… Нас, ицәыҵагәашәа, дышлызгәдуу лырдырyа лнапы ааимҟәыҵаирӷәӷәеит.

Зинаб лашьцәа данрацәажәа ашьҭахь, аҳәса ахьеилатәаз днеит. Дыбналарц лгәы ишҭаз ралымҳәаӡеит. Зинаб дҩагылан лашьцәа днарзааигәаахан: – Сышәзыҧшызаауеит! – ҳәа ираҳартә лыбжьы аалырган, алашьцара дналаӡ дцеит.

´Ашамҭазы аҕба аант. Зинаб дшыҟамыз збаз аҳәса лыхьӡ ҳәаны, аҿыҭра иалагеит, аха лашьа даарыдгылан, ибжьы рхәыҷӡаны ус реиҳәеит: – Шәыбжьы шәмырган, Зинаб ҳхәышҭаарақәа рахь дхынҳәит…

Мгәыӡба Зинаб лашьцәеи лыжәлантәқәеи аӡы ианхырҵаз 25-26 шықәса раҟара акәын илхыҵуаз. Иага гәаҟра лхылгазаргьы 50 шықәса инареиҳаны Мгәыӡбақәа рыҩн ду аҟны ахәышҭаара мырцәакәа иаалгон. Зыҧшӡара ухнахуаз Зинаб лашьцәа дшырзыҧшыз, лхы аҧсҭазаара алымҵеит. Агәырҩеи, ахьааи, алаӷырӡи дырблызар, илиааизар акәхап, дышлеит. Лассы-лассы аиарҭа дылахо далагеит.

Ҽнак лхала днызмыжьуаз лгәылацәа ааизганы, ус ралҳәеит: – Сара сгәаҟрақәеи схьаақәеи жәдыруеит. Шәара шәыда сара иахьа адунеи аӡәгьы дысзықәӡам. Аказы сшәыҳәар сҭахуп. Сара шьҭа зиарҭа илҵуа сакәӡам. Иахьанӡа саазгоз сгәыӷрақәа аӡшәах еиҧш исымпыҵабеит. Сашьцәа рахьтә аӡәызаҵәык идамхаргьы, иҧсы ҭазҭгьы, Аҧсныҟа дхынҳәуан. Ҳаиҳабӡа ажәа сиҭахьан, ишыхынҳәуа ала. Аха, уи разҟыс ирымамзаарын. Ишәасҳәарц исҭаху, акәасқьа ду игылоу , аҿаҧараҟны ашәындыҟәрақәа ҩба ҩнагылоуп. Сыҧсҭазаара саналҵлак ашьҭахь, сыхцәқәа ҩбаны иҧаны иҟоу , ихҵәаны акака ашәындыҟәрақәа ирҭашәҵа. Сашьцәа рыцҳақәа амшын иахәлаҧсазар акәхап. Уи амшын аҵаҟа урҭ рыҧсы иабоит раҳәшьа заҵә Зинаб ахьаа дахәаҽны, рымҩа дшазыҧшыз, лыҧсҭазаара дшалҵыз…

Мгәыӡба Зинаб илзыӡырҩуаз аҳәса рықьызқьызбжьы аҩны аҭыӡқәа арҵысуан. Зинаб хара дзымнеиӡеит, луасиаҭ агәылацәа инарыгӡеит. Амгәыӡбақәа рыҩнду ашҭаҿы лызқәаҭыҧ ҟарҵеит. Аижәлантәқәа Аҧсны ианыӡааит. Урҭ ашәаџьҳәара рзызуаз анышәынҭрақәаҵәҟьа еиқәхартә изыҟамлеит.

Гәнаҳа дук рхаразшәа, есааира аҟәарахьы ааскьара иаҿыз амшын дара убарҭгьы агәыҵанаҳәҳәеит, иныкәӡаа анышәынҭрақәа агеит. – Иҟалап, Зинаб рыцҳа лхьаа, луаз, луасиаҭ амшын иаҳазаргьы. Лара лгәы ахьаҳәоз, лашьцәа амшын аҵан иҟоуп ҳәа илымаз агәаанагара шьақәнарӷәаарц, лара лыбаҩгьы уахь иагазар?! Мамзаргьы лыжәлантәқәа шәҩыла ицаз рылымкаа, лыбаҩ лыҧсы злаз адгьыл иаҵәахызар?!

Аҭоурых аамҭа еикәшара иаланагӡахьоу рацәоуп. Аха иага аамҭа царгьы Мгәыӡба Зинаб луасиаҭ наунагӡа аҭоурых аҟны иаанхоит. Лыжәла Мгәыӡбагьы мыӡӡақәа, иахьа аизҳазыӷьара иаҿу ақыҭа Мгәыӡырхәа иазынхоит. Аҧсуа жәлар ирхыргаз зегь реиҳа иуадаҩыз ахлымӡаах ахьаа ду зцу, игәыҿкаагоу амҳаџьырра ашықәсқәа ирыдҳәалоу уаназыӡырҩуа, уцәа-ужьы ианыруеит, ахьаа ду узцәырнагоит. Урҭ ашықәсқәа аҧсуаа хҭоурыхаҿы шәыла иҭаҳәҳәоуп наунагӡа.

Аҧсуаа адунеи иҧсаҟьаны иалаҧсоу рыҧсадгьыл Аҧсны ауп . Зегьы ибзианы еилаҳкаауеит адгыл ҭацәны ишаанымхо, иахьа ҳаҧсуа қыҭақәа аҭацәра иаҿуп, рабацәа рынхарҭа ҭыҧқәа ааныжьны , атәым ҩнқәа «атрофеиқәа» ҳәа изышьҭоу ирыҩноуп. Хшыҩла аицәажәара аҭахуп. Изызҳауа аҿар ҳрызхәыцны, ҳқыҭақәа ҳалаҧш рхызароуп. Ақыҭоуп ажәлар еиқәзырхо: аҵас, ақьабз, абызшәа, аҭоурых… Ҳџьынџьуаа рыҧсадгьыл ахь ихынҳәразы, ҳара ҳнапаҿы зегьы ыҟоуп, аха…

Аҧсны Раҧхьатәи Ахада Арӡынба Владислав Григори-иҧа иажәақәа: – Ҳашьцәа – ҳџьынџьуаа рҭоурыхтә ҧсадгьыл ахь рырхынҳәра милаҭтә идеианы иҟалароуп. Амҳаџьырра ихырҵәаны иагаз ҳажәлар хашҭра зқәым хҭыс-хлымӡаахны аҭоурыхаҿы иаанхоит. Ари ахьаа абиҧарақәа еимырдалоит, аҧсуа дахьыҟазаалак идыруазар ауп аҧсадгьыл ҧсадгьылны иаанхаразы амилаҭ ыҟазароуп, ҳбызшәа аус ауазар шакәу.

Аҧсны ацифратәра

Ахырхарҭа ҿыцқәа рҿаҧхьа

Аҧсны ацифратәра иалацәажәеит Аминистрцәа Реилазаараҿы. Аинформациатә технологиақәа ралагалара иазкын Аҧыза-министр Владимир Делба имҩаҧигоз аилатәара. Уи иалахәын аимадареи, амассатә коммуникациақәеи, ацифратә ҿиареи рзы Аҳәынҭқарратә еилакы анапхгаҩы Роланд Берулаа, Аҧсны раҧхьатәи IT-ашкол СТЕМЛАБ адиректор Алмасхан Марколиа, Баграт Шьынқәба ихьӡ зху аҧсуа бызшәа аҿиара Афонд анапхгаҩы Леуан Миқаа, амобилтә еимадара аоператорцәа рхаҭарнакцәа.

Аиҧылара аартуа, Владимир Делба аҳәынҭқарра аҿиареи иахьа атәыла аҿаҧхьа иқәгылоу ауснагӡатәқәа рыӡбареи рзы ацифраркра аҵак ду шамоу азгәаиҭеит. «Ари апроблема системала уазымнеикәа алҵшәа дуқәа риура залшом»,-иҳәеит Аҧыза-министр. Ааҧхьара ҟаиҵеит арҭ аусснагӡатәқәа рынагӡаразы рымчқәа зегьы еиларҵарц, иҟоу алшарақәа рхы иадырхәаларц.

Делба игәалаиршәеит иарбоу апроблема ҷыдала ахшыҩзышьҭра шаиҭаз Бадра Гәынба Аҳәынҭқарра Ахада Иусбарҭаҿы имҩаҧысыз аиҧылара аҟны. Атәыла Ахада усҟан иазгәеиҭеит ацифраркра ада атәыла асистаматә ҿиара шзалымшо. «Аамҭа ирласны аҽаҧсахуеит, убри аҟынтә ирластәуп ари аусхк аҿиара. Ирыдыркылаз аӡбамҭақәа, анаҧхгараҭаратә ӡбарақәагьы убрахь иналаҵаны, зынӡа иҿыцу азнеишьеи аинформациатә технологиа ҿыцқәеи шьаҭас ирымоуп. Аинновациатә платформа ҿыц аҿы аҭҵаарадырреи, аҵареи, абизнеси, аҳәынҭқарреи ринтеграциа хра злоу алҵшәа аанашьҭроуп», – иҳәеит Делба.

«Ҳара иаҳуалуп аицлабра зылшо аалыҵ аус адулара», – иҳәеит амобилтә еилахәыра «А - Мобаил» адиректор хада ихаҭыҧуаҩ Арсоу Ҳашба. Иара иазгәеиҭеит аамҭа Аҧсны ишаднаҵо ари адунеитә хырхаҭа ақәныҟәара. Уи игәаанагарала, аилацәажәара иалкаау ашьаҿақәеи ахыдҵақәеи рышьақәыргылара иацхраароуп. «IT-кластерқәа рмоделькәа инарҵауланы иҭахҵаахьеит. Ари аџьармыкьаҿы аиндаҭлара уажәы даара ицәгьоуп. Урыстәылатәи Афедерациаҿы IT-парккәа русура аҿырҧштәы бзиақәа рацәоуп. IT-парк инарываргылаины Урыстәылатәи азакәанҧҵара иазҧхьагәанаҭоит IT-еилахәырақәа рзы ашәахтә зинҷыдақәа рыҭара аҳасабала адгылара.

Аҳәааныруцәтәи IT-еилахәыра дуқәа жәпакы ртехнологиақәа рыманы аџьармыкьа иалҵны ицеит. Уажәы аимпорттә еиқәыршәара зыҧсахуа апрограммақәа еиқәзыршәо IT-еилахәырақәа ашәахтә зинҷыдақәа роур рылшоит», – иҳәеит Ҳашба.

Иара игәалаиршәеит аџьармыкьа аизҳара аамҭазы IT-усхк аҿиара адгыларазы еиуеиҧшым аформақәа рҭаххар шалшо. «Урыстәыла иҟоуп «Сколковои» «Иннополиси» реиҧш иҟоу ацентрқәа. Петербургтәи афорум аҿы иара убасгьы иалацәажәан арегионалтә IT-усхк аҿиаразы Санкт-Петербург хазы IT-кластер аҧҵара. Абасала, Урыстәыла ари аџьармыкьаҿы аиндаҭлара акыр иӷәӷәоуп», – иҳәеит Ҳашба. Иара инаҵшьны иазгәеиҭеит уажәы Аҧсны зынӡа иуникалтәу акы адгалара шзалымшо, аха адҵас ишамоу аицлабра зылшо, аҧсабаратә ҭагылазаашьақәа ҧырхага рызымҭо аалыҵ аус адулара.

IT-школ «Стемлаб» арҵаратә центр адиректор Алмасхан Марколиа ажәалагала ҟаиҵеит зтехнологиа ҳараку абизнес азы азинҷыдақәа аҵарадырра аҿиара иадырҳәаларц. «Афинанстә инвестициақәеи аусурҭатә ҭыҧқәа раҧҵареи рымацара ракәымкәа, ашәахтә зинҷыдақәа рыҭара азҧхьагәаҭатәуп. Аилахәырақәа аҭыҧантәи акадрқәа разыҟаҵара иаҿызароуп. Уи иаҵанакуеит ҳҿар рзы аҧышәа аизырҳареи апроекттә уснагӡатәқәа рыӡбара ралархәреи», – ҳәа инаҵшьны иазгәеиҭеит Марколиа».

«Стемлаб» анапхгаҩы иара убасгьы адунеитә ҵаратә системаҿы актуалтә трендқәа рыҭҵаара алҵшәақәа ҳацеиҩишеит. Аексперт-цәа шьаҭас ирыман жәларбжьаратәи аҧышәа, Адунеизегьтәи аекономикатә форум аҳасабрбақәа, иналукааша аҵаратә платформа дуқәа рдырра, «Адунеитә џьармыкьа уажәы аиҭакра дуқәа ахҭысуеит. Хадара амоуп адырракәа дуқәа аус рыдулареи (BigData) акибершәарҭадареи. 2030 шықәсазы адунеи аҿы иӡуеит 70 миллион рҟынӡа итрадициатәу аусурҭатә ҭыҧқәа ҳәа азҧхьагәарҭоит, аха уи ацынхәрас ицәырҵуеит 170 миллион инареиҳаны аҭыҧ ҿыцқәа. Шамахамзар ҳаамҭазтәи азанааҭқәа зегьы ишиашоу иҧсабаратәым аинтеллект адырра иадҳәалазаауеит», – ҳәа адырра ҟаиҵеит алабораториа адиректор. Марколиа игәаанагарала, Аҧсны азы ари аглобалтә ҧсахра иуникалтәу алшарақәа аанартуеит.

Аҧснытәи аҳәынҭуниверситет актәи апроректор, Аҧсны аҭҵаарадырракәа Ракадемиа аекологиа Аинститут адиректор Роман Дбар иҳәеит анорматив-зинтә шьаҭеи акадртә уасхыри раҧҵара аҵак ду шамоу. «Иҧсабаратәым аинтеллекти, атехнологиа ҳаракқәеи, IT-ахырхарҭақәеи русхк аҟны аинвестициатә зҿлымҳахара макьана иубаӡом. Уи ишиашоу аҭагылазаашьақәа рыҟамзаара иадҳәалоуп», - иҳәеит Дбар.

Хазы ахшыҩзышьҭра аиҭеит ареспублика акадртә потенциал ашьақәыргылара. «Акадрқәа ахьазыҟарҵо ҭыҧ хаданы иаанхоит Аҧснытәи аҳәынҭқарратә университет. Аҳәынҭқарратә ҩаӡараҿы ҳҽазышәарақәа зегьы ззанаанҭдырра ҳараку аспециалистцәа разыҟаҵара иазырхазароуп. Ҳаушьҭымҭацәароуп ҳаҧхьаҟа амилаҭтә технопарк азы ихадоу аҭыҧ ааныҳкыло. Атехнопарккәа иалкаау рҟазшьа рнубаалоит ҳаилахәыра дуқәа «А -Мобаили» «Аквафони»», - иазгәеиҭеит апроректор. Дбар инаҵшьны иҳәеит адунеи аҽшаҧсахуа, аҳәынҭқарратә мҽхак змоу ацифраркреи ихаҭәааау аелектронтә шәҟәеикәыршара алагалареи реиҧш иҟоу астратегиатә уснагӡатәқәа иахьа уажәраанӡагьы иӡбамкәа иаанханы ишыҟоу.

«Ҳадҵа ҳзынамыгӡар ҟалон...»

Ибжьы иҳакәшаны итәаз аӷацәа ираҳар, сҩызцәа исыцыз аӡәгьы даанхаӡомызт

Аԥшыхәҩы

Гугуца Цьыкырба

Ԥшрала, сахьала зегьы ирылукаауаз, зажәаҳәа ҭбааз, злафҳәара нҵәара ақәмыз, еснагь зхы-зҿы зхаччауаз Чачибаиа Тарас Дмитри-иԥа 1966 шықәсазы Гәдоуҭа араион Цьырхәа ақыҭан, диит. Асовет аамҭазы Аԥсны ақыҭа школқәа зегьы аҵаҩцәа рыла иҭәын. Ашколқәа рҿы амаҭәарқәа зегьы дзырҵоз арҵаҩцәа рыман. Тарас Цьырхәатәи абжьаратә школ дҭан. Аҵара бзианы ицааиуан. Аха аиҳабыратә классқәа рахь даниас, ицәа-ижьы иалаз аҟазара асценаҿы иааирԥшуа далагеит.

Усҟан цьара-цьара ақыҭатә школқәа рҿы адраматә кружоккәа еиҿкаан. Аҵаҩцәа рҟазара аадырԥшыртә алшара рыман. Еицырдыруаз артистцәа Цьениа Чынчори Сақаниа Сергеии изнықымкәан, ақыҭақәа рахь инеины иқәгылон. Убас ақәгыларақәа руак аан Тарас даларгалеит. Уи иқәгылара артистцәа даара иргәаԥхеит. С.И.Ҷанба ихьӡ зху Аԥсуа драматә театр ахь днарыԥхьеит. Уи ароль хәыҷқәа ирҭон. Ҟазарыла инаигӡон. Цьырхәатәи (Бгарданытәи) ашкол далгеит. Атеатр анапхгара, иреиҳау аҵараиурҭа дҭаларц Қарҭҟа ддәықәырҵоит. Дахьнеиз, иԥшра, исахьа, иҟазара ақырҭцәа ирбеит. Аха, аԥышәарақәа рахь днармышьҭӡеит. Тарас Аԥсныҟа дхынҳәуеит. Дшыхынҳәыз аԥсуа театр анапхгара ираҳаит. Урҭ ажәа инырҵеит атеатр ахь днеирц. Ҩышықәса инарзынаԥшуа, аспектаклькәа рҟны дыхәмаруан. Уа дшыҟаз аррамаҵурахьы иԥхьоит. Иуалԥшьа анихигоз амашьынаныҟәцаҩ изанааҭ иҵеит. Уи ашьҭахь ҩышықәса инарзынаԥшуа Германиа аррамаҵура дахысуан.

Чачибаиа Тарас иаб Дмитри иҵьбараз уаҩын. Иԥшәма Ҭарба Нелли иареи ԥшьҩык ахшара рхылҵит: Тарас, Тариел, Гәында, Ахра.

Ахәыҷқәа ран Ҭарба Нелли даара иҟәымшәышәыз, зыбжьы ҩеиҵыхны имцәажәоз, уахгьы-ҽынгьы зхәыҷқәа зааӡоз, аколнхараҿы аус зуаз, аԥҳәыс баракьаҭ ҳәа ззырҳәоз лакәын. Уи шамахамзар дыччаӡомызт, лашьазаҵә Ҭарба Баҵьа Аҵьынцьтәылатә еибашьра Дуӡӡаҿы хабарда дыбжьаӡхьан. Лаб игәаараҭа ашә акын. Зны-зынла лхәыҷқәа лылахьеиқәра ангәарҭалак, даақәыԥсычҳауан, усгьы ралҳәалон: – Сахьынеиааиуа, сашьа сыбла дыхгылоуп. Издыруада, уи ихабар?! Сан рыцҳа лыԥсы ахьынӡаҭаз, еснагь, ари ихәы ауп ҳәа афатә ықәлыргылон. Нелли лгәаҟрақәеи лхьааи рҭәы лҳәо даналагалак, ахшаара реиҳабы Тарас иан лкалҭ ихы ныкәиҵон. Нас, ус леиҳәалон: – Сан, ҳара зегьы ҳаԥсы еиԥш бзиа баабоит. Ҳаназҳалак башьа ихабар еилаҳкаауеит. Иаб иҩны ашә акӡом, ҳарҭ шаҟаҩы ҳаҟоу бымбаӡои?!

Тарас иан лааигәа дыҟан, длыцхраауан. Аԥҳәыс ус иуадаҩыз лирҟаҵаӡомызт. Нас амаӡа анимазгьы, иан лҿы иӡаӡомызт. Лара агәамбзиара лыман. Уи лыхәшәтәразы Москваҟа дыргараны иҟан. Аха, Тарас арра дыргаанӡа лҽаанылкылеит. Иара иуалԥшьа анагӡара дандәықәырҵа, адырҩаҽны Аӡҩыбжьа Аԥшыцаа рҿы еиқәшәарак ыҟан. Урҭ жьрала Чачибаиа Тарас ианшьцәа ирзааигәаан. Абраҟа Нелли лҭаацәа дрыцны дыҟан. Ашьаԥа еиҵҳәа ду аҟны амаҵ луан аԥшӡара икны иагоз ҭыԥҳак. Нели уи лыԥсы лылахеит. Лааигәара данааи, ус лалҳәеит:

– Сыҷкәын, иацы арра дыргеит. Ихганы данааилак сара шәеибасырдыруеит, ҭацас бызгоит... Зыхцәи зкалҭи еиҟараз аҭыԥҳа илҳәо лҿамшәо даанхеит. Аҭыԥҳа лҭоурых еилылкааит. Лара жәа-кцласск рҟны дтәан. Аҳашба Ирма лакәын.

Чачибаиа Тарас ирратә уалԥшьа ҩышықәса ихганы иқыҭа гәакьа Цьырхәа данааи, иҭаацәа зегьы Блабырхәа ишыҟоу иарҳәеит. Уаҟа иан лаҳәшьа Ԥкьынаа ирымоу Лида амаҳә дшаалышьҭуа, агәырӷьара шыҟоу иалацәажәеит. Тарас аҩныҟагьы дымнеикәан, дышиашаз арратә маҭәа шишәыз Блабырхәаҟа дцеит. Тарас ибара хәыҷгьы-дугьы аигәырӷьеит. Иан лыбжьы ныҵакны диацәажәеит: – Тарас ҭыԥҳа ԥшӡак дысгәаԥхан, абра дыҟоуп, улыхәаԥшыр сҭахуп, – лҳәан дахьгылаз,дзыдгылаз наиалҳәеит. Тарас араҟа еилагылақәаз аԥсшәақәа анреиҳәоз, Ирмеи иареи еибадырит.

Тарас, агәҿыӷь уазмыргоз, еснагь алаф зқьышә иқәкыз, дзыдгылазаалак ргәалаҟара шьҭихуан, Уи аҽынгьы зегьы иара иакәын излацәажәоз. Аҩныҟа амҩа ианықәла, Нелли лԥа игәаанагара еилылкаар лҭаххеит, аха иара зегьы алаф ахь ииаигон. Аамҭа маҷк аныбжьыс, Тарас иани иаби иреиҳәеит, аррамаҵура дахьахысуаз ааԥхьара ширҭаз. Уаҟа ауалафахәы бзиа иоуа дшалаго, дцар шиҭаху. Азныказы иааҭынчрахеит. Нас иаб Дмитри ус иҳәеит: – Ҳара атәым дгьыл ахь иаҳашьҭуа дҳамаӡам. Иулшо ахәыҷы ала араҟа аус ула... Уи, уаҳа иалацәажәатәӡам, – иҳәан иаб адәахьы дындәылҵит. Ари ацәажәара ашьҭахь Тарас идыруан, иаб иажәа дшахымԥоз. Уаҳагьы уи азҵаара шьҭимхӡеит. Тарас Гәдоуҭа ақалақь аҟны машьынаныҟәцаҩыс аусура далагеит. Уахык аҩны данааи, иан Нелли дизыԥшны дтәан. Аҵх акыр инеихьан. ихҩаны илымаз ихәы аацәырылган, ус лҳәеит: – Сыҷкәын, уара аҭаацәа уреиҳабуп. Ахаҵа ианаамҭоу аҭаацәара далалозароуп. Уахгьы-ҽынгьы сгәы Ирма дҭоуп...

Ҿымҭран... Ишыҟаиҵалац еиԥш, иан дааигәыдикылан, ус иҳәеит: – Даныбҭахха, сара дыбзаазгоит... Чачибаиа Тарас иԥсҭазаара Аҳашба Ирма илымеидеит. Усҟан лаб Қарбеи Ԥақәашь ақыҭа хантәаҩыс даман. Лан дырҵаҩын. Зыбжьы умаҳауаз, еснагь иҟаҵатәу аус зыԥшаауаз, агәыблыра змаз ԥҳәысын. Илхылҵит хҩык аԥацәа: Нестор, Наур, Тарас...

Аҩбатәи аԥа диит нанҳәамза 13, 1992 шықәсазы.

Чачибаиа Тарас иԥа дышиз аигәырӷьахагьы дахьымӡеит. Аԥсны аибашьра иалагеит. Тарас иашьа Тариели иареи аибашьра аԥхьатәи амшазы абџьар шьҭырхит. Тарас Гагратәи   ахырӷәӷәарҭахь дыҟан. Уи ақалақь Гагра ахақәиҭҭәрагьы далахәын, Гәымсҭатәи ахырхарҭахь даниас, актәи абригада аԥшыхәратә гәыԥ далан. Абригадатә архәҭақәа хәажәкыратәи ажәылара ашьҭахь еиҿыркааит. Раԥхьа актәи аԥшыхәратә бригада командирс Берзениа Амиран даман, нас Мирод Цьергениа.

Аԥшыхәцәа азыҟаҵара ӷәӷәа иахысуан, ажәылара рҽазыҟарҵон. Рашәара мзазы аԥшыхәцәа абз аагара дҵас ирыман. Аӷа аҭыԥқәа аанкыланы иахьимаз ицеит: Ҳалбад Руслан, Аҩӡба Роман, Бжьаниа Цьон, Ԥанҭиа Едик, Гәымба Мартин, Концьариа Ҭемыр, Анқәаб Баҭал, Чачибаиа Тарас. Агәыԥ Ҳалбад Руслан напхгара аиҭон. Мҩаԥгаҩыс Аҩӡба Лиова дрыцын. Аламала акгьы еиҭазымҳәоз Тарас, имаҭәақәа ашьа иалататаз иаҳәшьа Гәында ианылба, ус леиҳәеит: – Гәында, арҭ ара изәзәа, аҩныҟа изгар сҭахӡам, ҳан лгәы лмыхьразы. Аха, бара ибасҳәоит, аӷа иааникылаз аҭыԥ аҟынтә аԥшыхәра ҳахьыҟаз «абз» ааҳгар акәын, зегьы аус аауан. Сара иаазгоз акыр даасҟьазгахьан. Аҵла инапы аларԥсны икит. Ибжьы иҳакәшаны итәаз аӷацәа ираҳар, сҩызцәа исыцызгьы аӡәгьы аанхаӡомызт. Ҳадҵагьы ҳзынагӡомызт. Саԥсуа ҳәызба ааҭызган аус асыруит. Убри ашьоуп сымаҭәа иалоу...

– Уамашәатҵәҟьа дшан, – лҳәеит Гәында, лылабжьышқәа мчыла иаанкылауа: – Аҭабиаҟынтә Цьырхәаҟа данааuаз, сара сҿы есымша дкыдгылон. Дызцыз аибашьцәа аҩныҟа иаамгаӡакәа сигәыдырӷәӷәалан саагәыдикылон. Нас, ус сеиҳәалон: – Гәында, аибашьра цоит, бсырԥхашьар сҭахым. Афатә иқәбыргылои фырцьанқәаки бымазар, сҩызцәа сыманы саауан.

Чачибаиа Тарас иԥшәма Ирмеи иареи иаԥырҵаз аҭаацәара агәырӷьара ду ацын. Чачибаиаа рашҭа ду аҟны аԥсуа чара ԥшӡа ҟалеит. Аибашьра ианалагоз Тарас ҩыцьа аԥацәа драбын: Нестори Наури. Анацәа зегьы реиԥш, Тарас иан Нелли Анцәа диҳәон, аибашьраҿы ахылаԥшра рымазарц.

Аибашьра ашыкьымҭаз Цьопуа Ҭали Тарас иҿцәажәара ианылҵаз абас ихиркәшеит: – Сара иахьа Урысҭәыла ицаны итәоу аԥсуаа сзеилкааӡом. Уаантә ацхыраара аарышьҭуеит рҳәоит. Иахьа абџьар ашьҭыхра, агылара ахьаҭаху ҳаԥсадгьыл аҿоуп... Ус иҟалашт, агәаӷьра змоу ахацәа аԥсадгыл ахьчара иангылалак иҭахо рацәаҩхоит. Нахьхьи Урысҭәыла итәоу рыхәдақәа «абабачкақәа» аркны, акгьы ҟамлазшәа, Аԥсныҟа рҿаархоит. Зыԥсадгьыл ахьчара имгылаз, иԥсадгыл аҟны иара изы аҭыԥ ԥха ҟамлароуп...

Ԥхынгәымза акы, ҩба рзы ажәылара иалагараны иҟан. Уахынла, алашьцара рҽалакны ицарц... Аԥшыхәратә гәыԥ арыцхәқәа: акы, ҩба, аашаанӡа апозициаҿы Аладатәи Ешыра итәаны ажәылара иазыԥшын. Ашьыжь аибашьцәа Аладатәи Ешыраҟа ииаган. Абаталион аштаб аҿы асааҭ 11 рзынӡа иԥшын. Нас, Аладатәи Ешыра ацҳа ашҟа ацаразы адҵа роуит. Рҭыԥ аҿы иаҳнеи, аиҿахысреи аӷацәа аминомиот ала ахысреи ҳаибашьцәа алашәеит. Абраҟа иҭахеит: Чачибаиа Тарас, Цьыкырба Тарас, Рабаиа Руслан, Карананиди Сергеи, Ақаҩба Нугзар, Лиамин Николаи.

Ԥхынгәымза ԥшьба рзы, иҭахаз реиԥш ихәызгьы рацәаҩын. Тарас еснагь иеимаақәа цырцыруа ирыцқьон. Абас аилаҩеиласраҿы Тариел ашьыршьаф зқәыршәны иааргоз иашьа илаԥш наиқәшәеит... Иеимаақәагьы илаԥш нахигеит... Аха, ахәыцха имоукәа апозициахь дцеит. Иашьа дышҭахаз адырра анирҭа, ашырҳәа иахаҿы иааит Ешыра иҭаханы, ашьаршьаф зқәыршәны иргоз иашьа Тарас шиакәыз...

– Уи аҽны, – лҳәеит Тарас иаҳәшьа Гәында, – ажәылара ишалагоз аадыруан, зегьы амҩақәа ҳарнын. Ашьыжь сангыла инаркны сарыхьҭашьуан, схәы-сжьы еилагылон, снапы акы акуамызт. Ус, Цьырхәа ҳгәылара инхо Анқәаб Алик дааит: – Тарас ӷәӷәала дхәуп, аҩныҟа баала ҳәа сеиҳәеит. Сыхгьы иҭашәомызт уи дыршьит ҳәа. Сан рыцҳа лажәақәа уажәы-уажәы еиҭалҳәон: Ахы уагоит ҳәа сыҟамызт, Нанука! Сурԥхашьеит...

– Чачибаиа Тарас Нанука ҳәа акәын аҩны ишишьҭаз. Ихарамкәан игылаз иԥшәма Ирма лылабжышқәа еишьҭалан илеиуан. Усҟан лара лцалтәымкәа дшыҟаз аӡәгьы иҳаздырӡомызт. Тарас данҭаха ашьҭахь ахԥатәи аԥа диит. Уи иаб ихьӡ ихьӡахҵеит –лҳәеит иаҳәшьа Гәында.

Чачмбаиа Тарас иан Нелли лԥа иҭахара даара илнырит, илықәыӷәӷәеит. Уаанӡ илылаҽны иҟаз лчымазара, адацқәа аунашьҭит. Аԥҟара ӷәӷәа лхылгеит. – Убра Шәача санԥырҟа, – лҳәеит Тарас иан Нелли, – аԥенцьыр ааигәа ҵлак гылан. Есышьыжь ардәына ааины иқәтәон, ашәаҳәара иалагон. Схьаа схантарштуан... Уи ардәына символк исзаҩызан. Есышьыжь сазыԥшын...

– Сан, – лҳәеит Гәында, – Тарас ишьҭахь иашьцәа Тарели Ахреи аҳәса рзаалгеит, ачара рзылуит... 54 шықәса анылхыҵуаз лыԥсҭазаара далҵит, – лҳәеит, Тарас иаҳәшьа Гәында.

Чачибаиа Тарас ихшаз рыхҩык ран аҳәыҳә еиԥш илыдкылаены, рышколтә ԥсҭазаара лҽаҭаны илааӡон. Чачибаиаагьы Ирма лҭаацәагьы лывагылан. Ауаҩытәыҩса ихаҿы изаамгоз арыцҳара ҟалеит. Ирма лаб Қарбеи лареи амҩа ишықәыз машәырла иҭахеит. Хҩык анида-абида иаанхаз ахәыҷқәа аԥсҭазаара иақәԥаны инрааӡеит. Иахьа аишьцәа рыхҩык еиҿыԥшны амҩа иаша ианул. Раб Тарас илаз аҟыбаҩ, аҟазара даргьы ирылоуп. Аиҳабацәа ражәаҳәа иалоуп. «Аиаҭым имгьал былуам» ҳәа. Тарас ихшара Несторгьы, Наургьы, Тарасгьы амҩа иаша ианул. Урҭ ршьапы рықәыргылареи амҩа иаша ранҵареи еснагь гәыҵхас измаз, ирывагылаз раҳәшьаду Чачибаиа-Барцыц Гәындеи уи лыԥшәма Барцыц Нурии уахи-ҽени илаԥш рхын, иахьагьы илшо зегьы ҟаҵо дрышьҭоуп. Раҳәшьаду Гәында дара рыԥсҭазаара дахәҭакуп.

Чачибаиа Тарас ажәыларақәа дызлахәыз зегьы рҟны аԥшыхәра ицоз драԥхьагылаҩын. Убри аҟнытә аибашьцәа «Аԥшыхәҩы» ҳәа акәын ишиарҳәоз. Иара алафҳәара даара бзиа ибон. Уи «Аԥшыхәҩы» ҳәа иарҳәо ианалага, иҩызцәа ус реиҳәеит: –Даара ахьӡшьара исышәҭаз, «Аԥшыхәҩы» сгәаԥхоит, шәысмырԥхашьааит ҳәа ... Аибашьцәа зегьы, ус акәын ишиарҳәоз...

«Аԥшыхәҩы» наунагӡа хьыӡшьараны аҭоурых аҿы иаанхеит. 04.07.1993 ш. фырхаҵала дҭахеит. Ихшара ахҩык иҵьабааи илаԥш хааи рхын имаҳә Барцыц Нури, уахи-ҽени раaигәа иҟаз раҳәшьаду Гәында Чачибаиа-Барцыц лныҳәаԥхьыӡ рыцын.

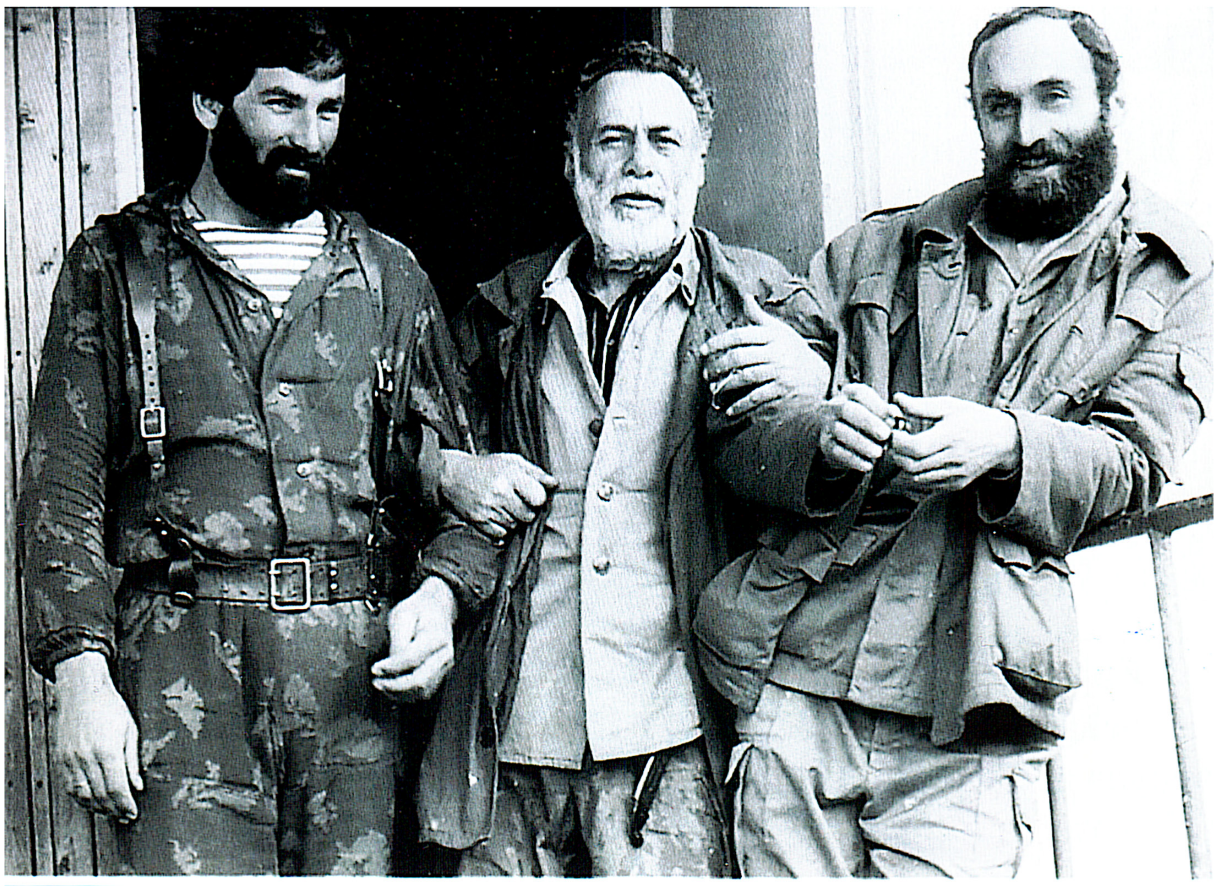

Армарахьтә арӷьарахь: Чачибаиа Тарас

Ԥсыуала аблахәышәтәҩы

Абиԥарала

Марҭа Гәарамиа

Кәтол ақыҭа инхо Асҭанда Қоиӡе, абар 16 ш. ҵуеит ԥсыуала абла лхәышәтәуеижьҭеи, изҿылҵаазгьы ланхәа лоуп. Лара 17 ш. ракәын илхыҵуаз Цьалаӷониаа рыҩны дҭаҵаны даннагa.

Ланхәа Венера Мықәба ауаа рыбла ахәа (аш) хылхуан, – лҳәоит лҭаца.

Ашьҭахьгьы аԥҳәыс лчымазара иахҟьаны ауаа рыхәшәтәра лылымшо даналага Асҭанда иналымалдеит.

«Ҽнак шьоукы ҳашҭа иааҭалеит ахәыҷы дрыман, иззааз анырҳәа ирасҳәеит санхәа ишлылымшоз, аха сыԥшәма иаҳдыруа азыҳәан иргьежьны иаҳзышьҭуам, саргьы сбыцхраауеит иҳәан, аҩныҟа иааҳган, ишахәҭоу, санхәа ишыслырбахьаз еиԥш, ахәыҷ ибла ахәышәтәра салагеит. Убри инаркны, абар шьҭа 17 ш. ҳрықәуп, иааиуа аӡәызаҵәык мап ицәымккәа, ихәышәтәуа сааиуеижьҭеи», – лҳәеит аҟаза.

«Сыԥшәма иԥсы анҭаз, ахәшә злысхуа аҵиаа ашьха ауп иахьазҳауа, убрантәи исзааигон. Иара аԥхын нанҳәамзазы ауп ианазҳауа, нас иансырҩалак ашьҭахь егьи ашықәс нанҳәамзанӡа исызхоит. Ачымазара бааԥс ицәа иалалаз иахҟьаны иԥсҭазаара даналҵ ашьҭахь, сыцқәынцәа исзаарго иалагеит. Урҭ ирдыруеит аҵиаа, дара исзааргоит, ари ахәшә аҟаҵашьагьы рдыруеит, зегь ииреиҵбу ԥшь-класск рҿы итәоу Садиагьы илылшоит ауаа рыхәшәтәра», – лҳәеит Асҭанда. «Иахьатәи ҳаамҭазы ахәшәҭирҭақәа рҟынтәи ианысзаарышьҭуагьы ҟалалоит», – лҳәеит уи. Медицинала ианамыхәо, мамзаргьы ахәышәтәыртаҿы ԥыҭк аамҭа зҭаху ахәышәтәра, ԥсыуала Асҭанда иҟалҵо ахәшә ала ианаллыргогьы.

Ашьхантәи иаагоу аҵиаа иалоу агәаҕь алхны, ирҩаны, нас аҵәаҵкьа алаҵаны, ақьырмыт амца иҽҳәаргыланы ахылҩа-ԥсылҩа иалҵуа, ачымазаҩ ихы ахакны, иблақәа аартуа-иаркуа алаӷырӡ иааува ихнахуеит ахәа.

Асҭанда абла шылхәышәтәуа хаҭала иумбакәа агәра узгом, уи алҩа ишарыцқьо.

Даара ихьааup алҩа абла ахакны арыцқьара.´Уи зегьы ирылшаӡом, аҵыхәтәанынӡа ахәышәтәра ззымчҳауа иаҟәыҵуагьы ҟалалоит. Аԥҳәызба лчымазцәа дрыхәаԥшны илҳәоит зны ак ала изхо, мамзаргьы ҩынтә-хынтә ирҭаххогьы.

Ҳара ҳаблала иаҳбеит ҩыџьа аҭыԥҳацәа рыблақәа рыхәышәтәра. Руаӡәк зныктәи лызхеит, егьи даҽа знықгьы ишылҭаххоз лалҳәеит, уи лара излалдыруа рыблақәа ахәақәа ирхыҵуаз алоуп. 6-7 ирeиҳамзар зных ирызхоит, еиҳазар – ҩынтә мамзаргьы хынтә. Асҭанда лчымазцәа анылхәышәтәлак ашьҭахь ирабжьалгоит аԥша хьшәашәа рҽацәырыхьчарц, убри ада уаҳа акагьы шаԥырхагам рабжьалгеит.

Асҭанда Қоиӡе лҟазара адагьы илыҵоуп иԥсабаратәу хаарак, аԥсуа ԥҳәызба лаамсҭашәара, ԥшраласахьала, аҟәымшәышәра злоу, зҿабызшәа хаау лыԥшәма дышлывагылагьы, лгәы камыжькәа ԥшьҩык лыхшара рааӡара даҿуп.

Асҭанда дрануп ҩыџьа аԥацәеи, ҩыџьа аԥҳацәеи. Лыхшара аиҳабацәа аԥсҭазаара иалалахьеит. Лашҭа ԥшӡаҿы ааигәа агәырӷьара хысыбжь гахьеит, лԥа аиҳабы аҭааҵәара далалахьеит, лыԥҳа лҟынтәи амаҭа дылзыԥшуп. Аҵәгьеи-абзиеи рышьхәа еивҵоуп рҳәоит, аԥҳәызба лгәы лхазмырштша абзиаракәа рацәаӡаны лаԥхьаҟа илзыԥшуп. Еиҳау амал иарбан ан лзыҳәа лыхшара анымaншәалоу, уи насыԥуп. Асҭанда дызҿу аус бзиа инеимдааимдо биԥарала иааргалоит.

Имыӡааит, Асҭанда лнапы злаку аҟазара. Иҟалааит ирацәаҩны, зус бзиа ибаны, зыԥсадгьыл аҵасқәеи ақьабзқәеи ныҟәызго. Лаԥхьаҟа илзыԥшызааит аҟәҿиаракәа рацәаны.

Абшьҭра амч

Аҭынха

Наира Сабекиа

Арҭ амшқәа рзы Аҟәатәи аҵәыргақәҵатә зал аҿы иаадыртит асахьаҭыхҩы, Москва аҟалақь аҿы иҟоу «Дом фамильных ценностей» «Амра» аиҳабы, ҳџьынџьуаҩ Ирма Папасқьыр-Аршба лҵәыргақәҵа.

Аҵәыргақәҵа аартуа асахьаҭыхцәа рҵәыргақәҵатә галереиа аиҳабы Ельвира Арсалиа иазгәалҭеит: «Акрааҵуан ари аҵәыргақәҵа ҳазԥшижьҭеи. Ирма Папасқьыр-Аршба лусумҭақәа здыруа рацәаҩуп, асахьаҭыхҩы лнапкымҭақәа рыла иаабоит абшьҭра аиқәырхара шхымԥадатәу, уи аарԥшуп скульптурала, араӡны, ахьы ирылху аиувелиртә рԥшӡагақәа рыла. Аҵәыргақәҵаҿы аҭааҩцәа ирбар рылшоит Алекcандр Чачба-Шервашиӡе, Баграт Шьынқәба, Коциа Лакрба (1881-1916), Владислав Григори-иԥа Арӡынба рабшьҭратә дырга чыдақәа (атамгақәа), урҭ зегьы ахьи араӡни ирылхны ҟазара дула иаԥҵоуп.

Асахьаҭыхҩы қәыԥш Ирма Папасқьыр-Аршба аҭааҩцәа рҿаԥхьа дықәгыло илгәалалыршәеит: «Сара саныхәыҷыз ақыҭараҿы санду лҟны асахьаркыратә фильм сахәаԥшуан, убраҟа асолдаҭ ихәны иҟаз дахьцоз, иабџьар инадкыланы ихәда ихшьын макәан хәыҷык, нышә напык ҭаҵаны, усҟан избоз џьашьатәыс исыман, аха сҭәыла салҵны санца еилыскааит уи иамаз ҵакыс.

Сара иаԥысҵо аиувелиртә дырга чыдақәа аҿар ирызкуп, дара иныҟәыргалар ахәҭоуп, доусы дара рабшьҭратә дырга чыда ныҟәыргалар ибзиоуп, уи программак аҳасабала ииашаны имҩақәнаҵоит». Асахьаҭыхҩы арҭ иаԥылҵаз аусумҭақәа зегь аныҟалҵоз лхы иалырхәеит, дымҩақәнаҵеит аҭоурыхҭҵааҩ Шьалуа Инал-иԥа иҭҵаарадырратә ҩымҭақәа, хықәкысгьы ирымоуп аԥсуаа ҳкультуратә ҭынха аиқәырхара.

Исҭахуп ихсыркәшарц аҵәыргақәҵаҿ аҭӡы зырцәажәоз А.К.Чачба-Шервашиӡе иҟәыш ажәақәа рыла: «Ҳара ҳрыгәҭылакуп зжәытә ҵасқәа даара иԥшӡоу, зыҩныҵҟатә, здоуҳатә культура уамашәа ибеиуоу ажәлар. Сара даара сгәы снархьуеит, аԥсуа жәлар рыҩныҵҟа, зеиԥшла иугозар – ашьхарыуа жәларқәа рыҩныҵҟа, ихадароу аҟазшьақәа ыӡыр алшоит ҳәа саназхәыцуа.

Сыла иаахгылоит – икахәхәа, иаамысҭашәоу, зхы ҳаҭыр ақәызҵо, амцхә ажәа зҿам, аҽынкылашьа иақәшәо, агәаҵәа зыӷроу аԥсуаа. Абарҭ аҟазшьақәа зегьы – ҳкультура шьақәзыргыло роуп».

Ирма Папасқьыр-Аршба лнапкымҭа хазынақәа збарц зҭаху ишәылшоит Аҟәа аҵәыргақәҵатә зал шәаҭаарц, уи аартуп иуун мза 30 рзынӡа.

Филумена Мартурано – аԥсуа сценаҿ

Апремиера ҿыц

Алиса Гәажәаԥҳа

Аԥсуа ҳәынҭқарратә аҿар Ртеатр еснагь рҽазыршәоит ахәаԥшҩы дзырхәыцша, игәаҵанӡа инеиша, иԥсҭазааратәу, ҵакыла ибеиоу аспектаклькәа рықәыргылара, ахәаԥшҩы изнагара.

Уажәтәи, Италиатәи адраматург Едуардо де Филиппо ипиеса иалху «Филумена Мартурано» захьӡу, Урыстәылатәи арежиссиор, актиор Андреи Шлиапин иқәиргылаз аспектакль апремиера акәзар, тема хадас араҟа иқәгылоу ауаҩ ихатә ԥсҭазаара, иразҟы дшазхәыцша, ишыгәцареикша, инасыԥ шиаҩимыжьша ауп. Ахатә ԥсҭазаара аԥҵараҿы, бзиа еибабо ҩ-гәык реидылараҿы ицәырҵуа аԥынгылақәа, аԥсҭазаара иацу ауадаҩрақәа, ахьанҭарақәа ирзырхоу, изныԥшуа апиеса, арежиссиор Андреи Шлиапин акомедиа ахырхарҭахь ирханы дазнеит, ахәаԥшҩы илахь еиқәызҵо ахҭысқәа, аиумор, алаҿыхра аҵаҵаны иҿаԥиҽуеит ауаҩытәыҩса инап иаку иԥсҭазаара азхәыцшьеи азнеишьеи рҟны агәаӷьреи агәҟәышреи зцу ашьаҿа ҟаимҵар импыҵышшар шалшо.

Хаҭала, «Филумена Мартурано» акәзар, аханатә аԥсышәала иаԥҵазшәа, аԥсшәа ианаалеит, ари апиеса иалху аспектакль аԥсышәала ицәажәеит.

Апремиера иалагаанӡа, уи ахәаԥшразы С.Ҷанба ихьӡ зху Аԥсуа драматә театр ахь инеиз ахәаԥшцәа ргәы хыҭ-хыҭуа иазыԥшын актиорцәа рцәырҵра. Ус аԥардақәа ааимҟьан асцена иаақәлеит ихадоу арольқәа назыгӡоз Аԥсны зҽаԥсазтәыз артистцәа, Доминико ироль назыгӡоз Аслан Анқәаби, Филумена лроль назыгӡоз, Альдона Адлеиԥҳаи, анаҩс еиуеиԥшым арольқәа назыгӡоз Аԥсны зҽаԥсазтәыз артист Марина Арсҭаапҳа, Мдар Сақаниа уҳәа егьырҭгьы.

Аспектакль апремиера аҟны уаҩ хшыҩзышьҭра зиҭаша ируакуп уи ахы инаркны аҵыхәтәанӡа аҩны адәылҵырҭа иашьҭаз актиор инаигӡоз ахаҿсахьа. Уи ахҭыс афилософиатә ҵак аҭаны, аԥсҭазаарахь ихьарԥшны иаарԥшуп. Ианаамҭоу зхатә ԥсҭазаара аҳәаақәҵара злымшаз, хара дшаго, изгәамҭакәан аамҭа ҭацәны ишицәцо, ажәрагьы шихьӡо, усҟан хымхәыцрала иҟаиҵаз ашьаҿа ариашара шицәыуадаҩхо атәы ауп иаҳәо ари ахаҿсахьа.

Филумена – аханатә зразҟы зыцымныҟәаз, аԥсҭазаара икыднаҟьаз, аха иазԥымҽыз, ачҳара аазырԥшыз, иӷәӷәоу хаҿсахьоуп.

Ҳәарада, афырхацәа хадацәа аҩыџьагь Доменикои Филуменеи рхымҩаԥгашьа, рыԥсҭазаара аиҿартәышьа ахәаԥшҩы дзырхәыцуа, џьара-џьара иугозар, уаҩы игәы иахьрыцҳанашьо аҭыԥқәагьы маҷымкәан иуԥылоит, аха, нас узырлахҿыхуаз актиорцәа рыхәмарра ахәаԥшцәа ргәы рханарштуан, ргәалаҟазаара шьҭнахуан. Усҟан, азал аҟны акраамҭа агәалаҟазаара бзиа зцыз аччабжьи анапеинҟьашьҭыбжьи еихсыӷьрада игон.

Ҩымз инарзынаԥшуа аус зыдулаз «Филумена Мартурано» ахыркәшара ашьҭахь ҳара ҳзыҿцәажәаз, Доменико ироль анагӡаҩ, Аԥсны зҽаԥсазтәыз артист Аслан Анқәаб иажәа хацыркуа иазгәеиҭеит, зхатә ԥсҭазаара ззышьақәмыргылаз имала иакәымкәан, зҭаацәаратә ԥсҭазаара ҭышәынтәалоу ауаҩгьы дазнархәыцыр шалшо…

«Аҭаацәара аԥҵара, ахатә ԥсҭазаара ашьақәыргылара, азҳара, аҿиара рганахьала, аԥсуаа апроблема ҳамоуп. Убри аҟнытә, хаҭала, саргьы ари атема сазааигәоуп, сагьазнархәыцит» – иҳәеит, зегь раԥхьа ари ароль анагӡараан, уҽагәылахалан, уара иухҭысызшәа ухы-угәаҿы инаганы аарԥшра ушазнеиша азгәаҭо.

«Филумена лроль уадаҩуп ҳәа сызҳәом, аха инасыгӡахьоу арольқәа ирылаҩашьом, иреиԥшым. Италиатәи адраматургиа аҟны иаарԥшу – ианаамҭоу аҭацәаара аԥҵара, ахәыҷқәа рааӡара аҵакы уҳәа ицәырҵуа, еиқәҿызҭуа атемақәа маҷым. Уи ҳара ҳаԥсҭазаараҿгьы иуԥылоит, иҳашьашәалоуп. Аха, аԥсуаа ирымҳәои, «Ахәышҭаарамца еиқәзырхо аԥҳәыс лоуп» – ҳәа. Убыс еиԥш, араҟагьы, Филумена иага гәаҟра лхылгазаргьы, аҵыхәтәаны илылшоит, аҭаацәара реидкылара, ахәышҭаарамца аиқәырхара», – лҳәеит Аԥсны зҽаԥсазтәыз артист, Филумена лроль анагӡаҩ Альдона Адлеиԥҳа.

Ари аспектакль апремиера ахәаԥшҩык иаҳасабала азал аҟны дтәаны лҩызцәа актиорцәа рықәгылара дазыԥшуан Аԥсни Аахыҵ-Уаԥстәылеи зҽаԥсазтәыз артист Фрида Леиԥҳа.

«Хаҭала, асцена аҟны саныхәмаруа исымоу агәыхыҭхыҭра акала иагымхеит азал аҟнытә сҩызцәа рықәгылара ахәаԥшра.

Асценаҟнеиԥш, азал аҟны сахьтәазгьы исныруан урҭ рыхәмарра, рҟазара», – лҳәеит уи лҩызцәа рыхәмарра дазгәдуны, қәҿиара бзиала аспектакль апремиера амҩаԥысра агәахәара ду шылнаҭаз ҳацеиҩшо.

Аиашазы, уаҩы дацәымҩашьо ибартә иҟан арежиссиори актиорцәеи русеицура аманшәалара ишахылҿиааз алҵшәа бзиа.

Ахәаԥшцәа агәахәара рызҭаз акакәхеит аспектакль апремиера анҵәамҭаҟны уи еилибакаарала ахыркәшара.

Ҳәарада, даара ибзиоуп аҵыхәтәа анызиахо, аха еиӷьуп аханатә ибзианы аҟалара ианаамҭоу азхәыцра.

Акультура аеҵәахә

Апоезиатә еицлабра

Аԥснытәи аҳәынҭуниверситет астудентцәа рхы аладырхәит Новосибирск ақалақь аҿы имҩаԥысуаз XIII Жәларбжьаратәи апоезиатә еицлабра «Акультура аеҵәахә».

Аицлабра иалахәын 12 тәыла: Индиа, Китаи, Бангладеш, Аладатәи Африкатәи Ареспублика, Аԥсны, Бырзентәыла, Польша, Словениа уҳәа. ААУ ахьӡала иқәгылеит азиндырратә факультет астудентцәа Анабель Агрба, Лаша Џьениа, Денис Малаичук, Валериа Мельникова, Олесиа Амқәаб, афилологиеи ажурналистикеи рфакультет астудент Лонда Харәышь.

Аԥсуа студентцәа уахь рцара еиҿылкааит ААУ аурыс бызшәеи азеиԥш бызшәадырреи ркафедра арҵаҩы еихабы Ельза Сабекиа.

Жәларбжьаратәи апоезиатә еицлабра аԥшьнагеит Новосибирсктәи аҳәынҭқарратә университет. Аицлабра азкын абызшәақәа реиқәырхареи адунеи ажәларқәа рбызшәақәа рыла апоезиа абжьы ахаҵареи. Аицлабра мҩаԥылгон абызшәеи акультурабжьаратә коммуникациеи ртеориа акафедра аиҳабы Наталиа Носенко.

Аԥснытәи аҳәынҭқарратә университет астудентцәа Анна Ахматова, Марина Цветаева, Фазиль Искандер, Роберт Рождественски, Владимир Высоцки, Даур Занҭариа рырҿиамҭақәа ирыԥхьеит. Аицлабра аҳәаа иҭагӡаны уи алахәылацәа рзы еиҿкаан акультуратә программеи аныҟәарақәеи.

Аԥсны дахаҭарнакны

Хьыбла Амҷба аконференциа далахәын

Германиа иҟоу, Аԥсны ахаҭарнак Хьыбла Амҷба жәларбжьаратәи аконференциа лхы алалырхәит Берлин, Шиллер аинститут еиҿнакааз аконференциа.

«500 шықәса зхыҵуа аколониалтә епоха анҵәамҭа: ацивилизациақәа реицәажәарахь» мҩаԥысуан лаҵарамза 30-31 рзы.

Аконференциа азкын жәларбжьаратәи архитектура ҿыц ашьақәыргылара алацәажәара, ацивилизациақәа рыбжьара зинла еиҟароу адиалог аргәаара, ишьақәгыло адунеитә еиҿкаарақәа Аладатәи атәылақәа рроль.

Афорум аусура рхы аладырхәит аполитикатәи ауаажәларратәи усзуҩцәа, аҭарауаа, аекспертцәа, еиуеиԥшым атәылақәа рхаҭарнакцәа. Аусмҩаԥгатә аиҿкааҩцәеи ихадоу алахәылацәеи дреиуан Шиллер аинститут ашьаҭаркҩы Хельга Цепп-Ларуш.

Аҭыхрақәа ирылагеит

«Адунеи абжьы аҵәызуеит»

Афильм «Адунеи абжьы аҵәызуеит» («Мир теряет громкость») аҭыхрақәа ирылагеит Аԥсны.

«Урҭ мҩаԥысуеит Очамчыра, Аҟәа, Афон ҿыц, Гәдоуҭа, иара убас Ареспубликатә хәышәтәырҭеи Гагра инаркны аҳҭнықалақь аҟынӡа амҩа ахаҭақәак рҟны», – иҳәеит аилахәыра «МСМ» аԥснытәи аҟәша анапхгаҩы Никита Башников. Асиужет ала Аԥсныҟа ԥсшьара ҳәа аиҭагаҩ дааиуеит, аха лара аҳаирплан аҿы ааха лоуеит, аамҭала ллымҳа аҳара иаҟәыҵуеит. Ари аҭагылазаашьа иахҟьаны, уахи-ҽни аусура иаҿыз аҭыԥҳа лыԥсҭазаара деиҭазхәыцыртә дҟанаҵоит.

Ароль хада налыгӡоит асериал «Слово пацана» аҟны Наташа лроль ала еицырдыруа – Елизавета Базыкина. Аԥсны аҭыхрақәа мҩаԥыслоит рашәара 10 рҟынӡа. Урҭ ирылахәуп аԥсуа актиорцәа – Ҭемыр Ҭаниеи Руслан Шьакаиеи. Апродиусерцәа дырыуаӡәкуп – Селма Агрԥҳа. Никита Башниковгьы Аԥсны дадҳәалоуп, уи шьҭрала гагратәуп, иангьы даԥсыуоуп. Акино аҿы иара аашықәса ҵуеит аус иуеижьҭеи, ареспубликаҿы аҭыхрақәа изныкымкәагьы имҩаԥигахьеит. Аҭыхратә гәыԥ шьақәгылоуп 55-60-ҩык рыла. Аусура хыркәшахоит Москва ԥхынгәы 5 рзы. «Адунеи абжьы аҵәызуеит» («Мир теряет громкость») аҳәаԥшра алшоит ҳазҭоу ашықәс иалагӡаны.

Алафхәаҩцәа реицлара

КВН аушьҭымҭақәа реицлара мҩаԥгахоит Аԥсны ԥхынгәы 3 рзы.

Аҳәынҭқарратә драматә театр аҿаԥхьа игылоу асценахь ицәырцуеит Аԥсни Урысҭәылеи ркомандақәа, урҭ алафхәарақәы ирылоу рҟазара аадырԥшуеит.

«Ари баша хәмаррам – аҩызцәа реицлара, иреиӷьӡоу алафхәаҩцәа, КВН алафқәа рыла изызхаз згьы рзы ныхәаҵәҟьахоит. Амҩаԥгаҩ – Дмитри Хрусталиов. Аусмҩаԥгатә шьақәгылоуп х-хәҭакны.

«Аԥсшәаеибыхәара», «Азҭаара-аҭак», «Аҩныкатәи адҵа».

Апроект нагӡахоит акультуратә аԥшьгаракәа рфонд аҷхырааразла, Урысҭәылеи – Аԥсни иеизгоу акомандақәа» рхәаақәа ирҭагӡаны.

Аусеицуразы акыр зҵазкуа

Аинклиузивтә ԥсшьара

Аԥсни Башкортосҭани аинклиузивтә ԥсшьара аусхк аҟны аус еицырулоит.

Уи азы агәҭаккәеи агрантә проектқәеи ирылацәажәеит башкириатәи афонд «Мархамат» аиҳаби Аԥсны аинклиузивтә туризм ассоциациа анапхгаҩы Руслана Гьергьедааи. Гьергьедаа лажәақәа рыла, Аҟәеи Уфеи рыбжьара ишьақәгылаз ишиашоу аҳәареимадара, иабзураны ас еиԥш иҟоу аԥшьгаракәа ирызхьаԥшыр алшоит.

Аусеицуразы даҽа лшарак – ԥхынгәы 8-13 рзы имҩаԥысраны иҟоу аспорт-туристтә инклиузивтә фестиваль «Туриада – Иуриузань 2026» аԥснытәи акоманда алахәхоит. Акоманда аԥҵара инаԥы алакуп Аԥсны апаралимпиатә еилакы аиҳабы Леон Џьыцьба.

Алитературатә сасдкыларҭа

227 шықәса ҵит

Аурыс бызшәа амши Пушкин диижьҭеи 227 шықәса аҭреи ирызкыз алитературатә сасдкыларҭа «Аԥсны. Пушкин иахь ашәаҩышьқәсақәеи аҭакырақәеи урылсны» мҩаԥысит Аԥсуа театр аҿы.

Аусмҩаԥгатә рхы аладырхәит Аҭара аминистр Хана Гәынԥҳа, аны ишьыҟалаз. «Дарбан поетзаалак ҩышә шықәса инареиҳаны Пушкин иҭабырг инырuан, дасу иара итәала иеазишәон Пушкин итрадициақәа реиқәырхареи рыцҵареи. Иахьа иахҕалахәаршәоит Пушкин ирҿиамҭақәагьы уахь иналаҵаны еиҭазгоз аԥсуа поет-еиҭагаҩцәа ҟаиматқәагьы – Мушьни Лашәриа, Владимир Занҭариа, Анатоли Лагәлаа. Урҭ ҳареи 2011 шықәса раахыс Пушкин иирамш азгәаахҭон Аботаникатә баҳчаҿы», – ҳәа азгәеиҭеит иара.

Аԥсны иҟоу Урысҭәыла Аҷхаражәҳәарҭа ахаҭарнакцәа, Россотрудничествои ахаҭарнакра аиҳабы Вадим Банников, аҳҭнықалақь ахада иҳаҭыԥуаҩ Автандил Сурманиӡе, арҿиаратәи аҭҵаарадырратәи интеллигенциа.

Аԥсуаҭҵаааратә институт аиҳабы Арда Ашәба иҳәеит Аурыс бызшәа амши Пушкин иара арыцҳәи разгәаҭара традициа бзиахәаԥшцәа рҿаԥхьа иқәгылеит апоетцәеи, астудентцәеи, ашколхәыҷқәеи. Дара Пушкин еицырдыруа иажәеинраалақәа ирыԥхьеит, иара убас аҳәылԥаз апрограммаҿы иҟан амузыкатә номеркәа. Аусмҩаԥгатә еиҿыркаит Россотрудничество ахаҭарнакра, Урысҭәыла Аҷхаражәҳәарҭа, Самсон Чанба ихьӡ зху Аԥсуа драматә театр.

«Жәлар рсцена – Лабҿаба»

Иалкааур ашәахәаҩцәа

Аслан Чачаа апроект «Жәлар рсцена – Лабҿаба» ашәахәаратә хәҭа аҿы аиааира игеит. Иара Урысҭәыла ихатәы ашәа анитоит ҳәа азгәеиҭеит апроект, анапхгаҩы Ҭеимраз Ҭаниа.

Уи иажәақәа рыла, ахәыҷтәы еицлабра аҟны аиааира лгеит убасгьы Натина Кәакәасқьырԥҳа, лара ашоу «Голос. Дети» далахәхоит. Уи алыршахеит Аҭәи аканали апродиусертә центр «Интеграциеи» рыбзоурала..

Ҭеимраз Ҭаниа иҳәеит убасгьы аицлабра аҿы ахырхарҭақәа шықәаз, ашәахәара адагьы ахореографиа, апоезиа, аинструменталтә музыка. Досу рҿы аиааира згаз ыҟан, аха арҭ ахырхарҭақәа зегьы рыла амедиатә еицлабрақәа ыҟаӡам. Убри инамаданы афестиваль аиҿкааҩцәеи, арҵаҩцәеи, аиааира згаз рзы иаиааало урысҭәылатәи афестивальқәа ирылахәхоит.

Аҩбатәи асезон аус адулара иаҿуп. Акастинг иалагоит рашәара 19 рзы, аҩбатәи алшара рыдгалахоит аҭәи асезон иалахәызгьы. Раԥхьатәи аҳасабырбатә концерт азгәаҭоуп ԥхынгәы 10 рзы. Иара мҩаԥыслоит ателехәаԥшратә версиа аформат ала.

АԤСНЫМЕДИА

Ареспубликатә ҳәынҭқарратә усҳәарҭа «Аԥснымедиа»

gazeta-apsny.info
apsnygazeta@mail.ru

аҭел: +7 (840) 226-15-75 / 226-59-73
аҭыӡҭыԥ: Аԥсны, Аҟәа ақ, Ажәанба имҩа, 9

Аредактор хада
Ахра АНҚӘАБ

Агазеҭ адҵала иҩым астатиа ахә аредакциа иазшәаӡом. Агазеҭ ахә–20 мааҭ.